

О. М. Вівсянник,
к. держ. упр., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,
Класичний приватний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9373-047X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.1.123

ДОСЛІДЖЕННЯ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я НА ОСНОВІ МЕТОДОЛОГІЇ ДЕТЕРМІНІЗМУ

О. Vivsyannyk,
PhD in Public Administration, Doctoral student of the Department
of Public Administration and Land Management, Classical Private University

RESEARCH IN THE SPHERE OF STATE HEALTH CARE MANAGEMENT BASED ON THE METHODOLOGY OF DETERMINISM

Актуальними напрямками дослідження соціального значення державного управління охороною здоров'я є розкриття сутності та функцій державного управління охороною здоров'я, визначення місця охорони здоров'я в загальній соціально-економічній політиці держави та визначення її соціальних цінностей. Важливою складовою державного управління охороною здоров'я є формування державної політики в сфері охорони здоров'я на основі співпраці з міжнародними організаціями, зокрема з міжнародними організаціями глобального управління в регулюванні соціальної, екологічної та гуманітарної діяльності урядів. Проблема вдосконалення системи державного управління охороною здоров'я складається з багатьох детермінант, які науковцям необхідно поєднати в єдине ціле.

В статті обґрунтовано можливість та доцільність проведення досліджень в сфері державного управління, зокрема, в сфері державного управління охороною здоров'я на основі методології детермінізму.

Current areas of research into the social significance of state health care management are revealing the essence and functions of state health care management, determining the place of health care in the general socio-economic policy of the state, and determining its social values. An important component of state management of health care is the formation of state policy in the field of health care based on cooperation with international organizations, in particular with international organizations of global governance in the regulation of social, environmental and humanitarian activities of governments and with international public organizations of environmental, humanitarian, medical direction. The problem of improving the system of state management of health care consists of many determinants, which scientists need to combine into a single whole.

The article substantiates the possibility and expediency of conducting research in the field of public administration, in particular, in the field of public administration of health care based on the methodology of determinism. It was determined that traditional determinism at the epistemological

level enables comprehensive knowledge about the nature of things and phenomena, although purely speculative, without an address and without indicating the main subject of this process. More specifically, in the process of learning the nature of things and phenomena, we can identify such bright examples of determinism in the scientific achievements of scientists as: I. Newton's physical mechanics, D. Mendeleev's periodic table, A. Einstein's theory of relativity, I. Pavlov's teaching on higher nervous activity, etc. Directly in the scientific achievements of the analysis of public administration, it is necessary to define such scientific concepts as: Plato's philosophical teaching about the absolute reality of ideas, economic concepts of A. Smith and D. Ricardo, the theory of productive forces and industrial relations of K. Marx, the military theory of K. Clausewitz, the Noosphere theory V. Vernadskyi, the theory of the future post-industrial society by T. Bell, the institutional theory of T. Veblen and his followers and many other theories and worldview concepts.

Ключові слова: державне управління, охорона здоров'я, методологія детермінізм, індетермінізм, ізоформізм, наукові теорії.

Key words: public administration, health care, methodology, determinism, indeterminism, isoformism, scientific theories.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Система охорони здоров'я в Україні є складовою частиною системи соціального забезпечення її громадян. Україна є соціальною державою, тому всі зміни та нововведення в суспільно-економічному житті країни спрямовано на її соціальний розвиток та соціальний захист та соціальне забезпечення населення. Серед складових соціальної системи України система охорони здоров'я посідає провідне місце. Особливо її значущість підвищилась в період проведення військового конфлікту, що зумовлено активними бойовими діями, великою кількістю поранених та необхідністю надавати медичну допомогу внутрішньо переміщеним особам, цивільному населенню, яке постраждало внаслідок бойових дій та глобальних катастроф.

Актуальними напрямками дослідження соціального значення державного управління охороною здоров'я є розкриття сутності та функцій державного управління охороною здоров'я, визначення місця охорони здоров'я в загальній соціально-економічній політиці держави та визначення її соціальних цінностей. Важливою складовою державного управління охороною здоров'я є формування державної політики в сфері охорони здоров'я на основі співпраці з міжнародними організаціями, зокрема з міжнародними організаціями глобального управління в регулюванні соціальної, екологічної та гуманітарної діяльності урядів та з міжнародними громадськими організаціями екологічного, гуманітарного, медичного спрямування. Проблема вдосконалення системи державного управління охороною здоров'я складається з багатьох детермінант, які науковцям необхідно поєднати в єдине ціле.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та практичні аспекти державного управління охороною здоров'я як складової соціальної сфери досліджували такі вітчизняні науковці як Баб'як О.В. [1], Безтелесна Л.І. [2], Бойчук Ю.Д. [3], Вовк С.М. [4], Дачій Н.В., Драган І.В., Драган І.О. [5], Джинджоян В.В. [6], Зима І.Я. [7], Лазоришинець В.В. [8], Сазонець І.Л. [7], Співак М.В. [9], Ханіна О.І. [10] та ін. В своїх дослідженнях ці науковці обґрунтували необхідність запровадження системи державних соціальних гарантій, до яких входять і гарантії медичного забезпечення, проаналізували загальні тенденції політики здоров'язбереження в Україні, визначили соціально-економічне значення системи охорони здоров'я та економічні механізми стимулювання розвитку цієї сфери, дослідили напрями сучасної трансформації системи охорони здоров'я, визначили перспективні напрямки розвитку охорони здоров'я, серед яких виокремили медичний туризм, запропонували шляхи державного регулювання новою сферою системи охорони здоров'я — медичним волонтерством.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження державного управління охороною здоров'я як складової частини соціальної сфери може бути проведено на основі застосування методології наукової концепції детермінізму, як такої, що надає можливість теоретичного об'єднання різних ланок державного управління цією сферою в єдину цілісну систему. Метою представленої статті є обґрунтування можливості та доцільності проведення досліджень в сфері держав-

ного управління, зокрема, в сфері державного управління охороною здоров'я на основі методології детермінізму.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Наукова проблема щодо детермінованості процесу пізнання, людського буття та майбутнього, що нас очікує є не до кінця вирішеною. Науковці завжди задавалися питанням — чи існує лише одна реальна можливість для майбутнього, або є варіанти формування майбутнього в різних реальностях. Ці питання є одними із фундаментальних проблем сучасної науки. В першу чергу — філософії, як науки, яка складає методологічний базис для проведення досліджень в інших сферах наук. Важливість цього питання не обмежується теоретичними філософськими дослідженнями. Детермінізм — це концепція, яка використовується у багатьох філософських напрямках пізнання — включаючи етику, теорію дії та філософію науки.

Використовується детермінізм, методологія цього підходу в науках, що стоять на певній відстані від безпосередньо філософських наукових підходів. Значна кількість гуманітарних наук, таких як наука про державне управління, соціологія, політологія, економіка, психологія та ін. використовують детермінізм в якості методологічного інструменту. Яскравим прикладом детермінізму є вислів А. Сміта "невидима рука ринку". В цьому вислові ми можемо побачити і невідворотність процесу регулювання економічних відносин і, в той же час, невизначеність форм такого регулювання.

У філософії науки, гносеології, питання детермінізму розглядається по відношенню до життєздатності наукових теорій і є важливим засобом оцінки теорій у різних аспектах. З цієї точки зору ми можемо стверджувати, що і в інших, гуманітарних, суспільних дослідженнях детермінізм може бути мірилом, або основою якості побудованої наукової концепції, її життєздатності, можливості її застосування та повноти охоплення проблеми.

Враховуючи важливість детермінізму для побудови концепцій наукових досліджень, зокрема і в науці про державне управління, є доцільним уточнити визначення цієї дефініції з метою подальшої її адаптації до методології дослідження в державному управлінні. У філософському словнику колективу науковців Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди під головуванням В. І Шинкарука можемо знайти положення про те, що детермінізм (від лат. *сіеіегтіпо* — визначаю, обмежую) — філософське вчення про визначений (не довільний) характер буття явищ; теорія відносин опосередкування, завдяки яким продукуються речі і явища, визначається їхня природа і способи існування"[11].

За думкою авторів, детермінізм, як інструмент пізнання визначає, чому створюються та чи інша наукова теорія, новий продукт, новий процес, які етапи його(її) створення, які зміни в житті суспільства відбуваються в процесі пізнання, трансформації нового явища, послуги, наукової теорії, як змінюються речі та простір в результаті появи нової речі, товару, послуги, теорії. Одним з головних у теорії детермінізму у науковому трактуванні цих авторів є еволюційність та наслідковість появи нових явищ, визначення онтологічних причин

появи нових речей. Крім аналізу еволюційності процесу детермінізму автори наголошують на взаємозалежності інших параметрів суспільних явищ та речей, наприклад співвідношення форми та змісту, зміни цих співвідношень з часом, взаємозалежностей параметрів окремих частин від загального контексту явища, природи речі, теорії.

За твердженням цих авторів, детермінізм не можна зводити тільки до фатальної причинності, необхідно враховувати й елемент випадковості, емергентності, зовнішнього впливу. Концепція детермінованості визначає, що будь яке явище не тільки зумовлено еволюційним розвитком навколишнього середовища, станом окремих речей та явищ, процесами їх взаємозв'язку, але й існують кількісні залежності детермінованості явища від окремих речей. Можна визначити ступінь щільності залежності окремих явищ. Для одних явищ, групи явищ ступінь залежності є більш високою, для інших — менш високою. Важливим також є наукове положення, яке розвивають науковці щодо напрямів розвитку явищ та предметів. Еволюція явищ, їх розвиток може проходити, за їхньою думкою, за різними векторами: від теорії до практики, від змісту до форми, від простого до складного, від причин до наслідків та ін.

Автори визначають, що зміни речей та явищ в процесі детермінації проходять у різній площині. Такі зміни бувають енергетичного, інформаційного, матеріального, духовного характеру. Різноманітність процесу детермінізму дозволяє говорити про його постійне відновлення. На рівні економічних процесів така різноманітність та відновлюваність може бути обумовлена у теоріях постійного розвитку продуктивних сил, хоча матеріальною основою такого розвитку є різні чинники. У сфері державного управління ми можемо визначити постійне оновлення систем державотворення як наслідок детермінізму розвитку суспільства, хоча таке оновлення може проходити різними шляхами — від революційних, до еволюційних та реформаторських. С. Олейніков визначає природно-правовий детермінізм обмежень влади. В своїх роботах від розкриває функції держави та природу обмежень державної влади з позицій детермінізму[12]. У сфері наук про Землю можна визначити теорії кругообігів в природі, які ґрунтуються на детермінізмі природних явищ. В середині великих явищ ми можемо спостерігати локальні турбулентності, які регулюються принципами детермінізму. Такі явища науковці визначають як "самодетермінацію". Наприклад, геофізичні процеси детерміновані на Землі є частиною процесів космічного характеру в Сонячній системі і т.і.

В науковій літературі ми можемо знайти інше визначення детермінізму, його сутності та основних характеристик. За думкою сучасних науковців детермінізм — "найдавніше філософське вчення про Всесвіт як універсум тотальної взаємозумовленості природних, соціальних і духовних процесів, як грандіозний ланцюг причин і наслідків, як зв'язок усього з усім" [13]. Серед науковців, що досліджували, осмислювали проблеми сприйняття концепції детермінізму ми можемо визначити праці Геракліта, Демокрита, Епікура, Г. Галілея, Ф. Бекона, Т. Гоббса, Р. Декарта, Б. Спінози. Традиційний детермінізм базується на уявленнях, що пов'язані з принципом антропності. Людина визнається частиною

всесвіту і не може надавати оцінок та висловлювати судження як спостерігач зі сторони. Вона є щільно інтегрованою в універсум, простір, що її оточує. Тому матеріальні та духовні аспекти в людському бутті, соціальних процесах, економіці, політиці є тісно пов'язаними і практично не залежними від бажань особистості. Великий вплив на долю людини, соціальні процеси мають еволюційні траєкторії розвитку Всесвіту, в яких соціальна діяльність людини та її існування взагалі є лише невеликою складовою частиною. З цих позицій Всесвіт є замкнутим і нічого випадкового у явищах та системах відбуватися не може. Тому є важливим розуміти систему впливів та причин тих чи інших процесів. Одночасно, ці процеси не можуть бути наслідком досягнення чийось цілей, а логічним завершенням окремих зумовлених Всесвітом процесів. Тому знання про природу процесів та речей є знанням про причини та закономірності розвитку процесів в світі, що оточує людину. Слід визначити великий вплив наукових поглядів Георг Вільгельм Фрідріх Гегель. Його система філософської логіки та обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків має великий вплив на формування та сучасне сприйняття концепції детермінізму.

За думкою науковців традиційний детермінізм характеризується визнанням пріоритету:

а) жорсткої монокаузалізації детермінації. Цей пріоритет визначає встановлення чітких причинно-наслідкових зв'язків між явищами та речами. Можливість встановлення різноманітності форм таких зв'язків обмежена і спосіб встановлення таких зв'язків носить безальтернативний характер.

б) строго однозначного взаємозв'язку абсолютно всіх залежностей Всесвіту. На глобальному, загальнонауковому рівні вирішення питань розвитку людства, суспільства, соціальних процесів, процесів державотворення є лише одна вірна точка зору на визначення сутності — взаємозв'язок із системою причинно-наслідкових ефектів існування універсалу в цілому. Суб'єктивних, спонтанних чинників, що впливають на розвиток не може бути.

в) редукції тотальної цілісності природи і соціальних світів до їхніх елементів. Такий підхід зумовлює можливість застосування філософських, онтологічних, загальнонаукових підходів до аналізу процесів менших масштабів в окремих сферах науки, в тому числі в державному управлінні.

г) елімінації будь-яких випадковостей з універсуму причинно-наслідкових відношень. Елімінація — іншими словами — знищення, виведення або загибель у контексті детермінізму в соціальних науках означає необхідність набуття системності в дослідженнях, необхідність системності будь-яких явищ, можливість нехтування окремими нестандартними, або випадковими феноменами.

Основна ідея детермінізму спрямована на набуття майбутніх можливостей, але це поняття не відразу можна осмислити, описати методами математики та фізики. Зрештою, концепція детермінізму майбутніх можливостей не належить до розділів фізики; тому необхідно чітко визначити, що означає ця концепція в контексті фізичної теорії. Популярна метафора Лапласа про демона, який обчислює майбутнє Всесвіту, ілюструє

сутність детермінізму в межах законів природи та навіть поза їх межами. Отриману доктрину називають номологічним або каузальним детермінізмом стану: з огляду на закони та стан світу, існує лише один спосіб, яким світ може стати.

Таким чином, традиційний детермінізм на епістеміологічному рівні уможливорює всеохоплююче знання про природу речей та явищ, хоча і чисто умоглядно, безадресно і без вказівки на головного суб'єкта цього процесу. Більш конкретно в процесі пізнання природи речей та явищ ми можемо визначити такі яскраві приклади детермінізму в наукових здобутках вчених як: фізична механіка І. Ньютона, періодична таблиця Д. Менделєєва, теорія відносності А. Ейнштейна, вчення І. Павлова про вищу нервову діяльність та ін. Безпосередньо в наукових здобутках аналізу державного управління необхідно визначити такі наукові концепції як: філософське вчення Платона про абсолютну реальність ідей, економічні концепції А. Сміта та Д. Рікардо, теорію виробничих сил та виробничих відносин К. Маркса, військову теорію К. Клаузевіца, Ноосферну теорію В. Вернадського, теорію прийдешнього постіндустріального суспільства Т. Белла, інституційну теорію Т. Веблена та його послідовників та багато інших теорій та світоглядних концепцій.

Сучасна теорія детермінізму, на відміну від класичних підходів, допускає такий рівень складності взаємозв'язків між явищами та речами, таку складну систему причинно-наслідкових явищ, що практично проголошує неможливість визначення алгоритмів розуміння явищ. Серед найбільш невизначених алгоритмічно та змістовно явищ сучасного соціуму новий детермінізм визнає такі як: відношення індивідів та релігій, соціокультурні проекти, окремі види просторово-часових явищ, окремі природні, фізичні процеси, що описуються математично. Новий детермінізм не відхиляє свободу вибору людини, суспільства, системи, але доводить, що така свобода вибору залежить також і від характеру системи, і від швидкості та глибини еволюційних змін в системі і від кількості точок дотику об'єкту та суб'єкту управління. Новий детермінізм більшу значущість в своїх наукових доробках відводить самим системам, явищам та речам, ніж питанням впливу на них, зміни та можливості вибору та альтернативам. Менш складні теорії в новому детермінізмі поступаються місцем більш складним, наприклад: механіка І. Ньютона — теорії відносності, теорії, геометрія Евкліда — геометрії Лобачевського, мови програмування — нейронним мережам та штучному інтелекту і т.і. Таким чином, сучасний детермінізм є інструментом визначення місця людини, системи, явища в складному екзистенціальному світі, світі екзистенціальних загроз і викликів. Він є більш точним інструментом для формування сучасних політичних, соціальних теорій, концепцій розвитку держав, які є складовим елементом глобального відкритого політико-економічного простору [13].

Ковалів Ю.А. визначає, що "Детермінізм — вчення про причинно-наслідкову зумовленість, доцільність, закономірні зв'язки у природі, суспільстві та мисленні, а також у літературі". Підходячи до розгляду питань детермінізму як філософа, дослідник визначає, що є групи авторів в літературі минулого та сучасності, які виз-

Таблиця 1. Наукові поняття, що супроводжують використання детермінізму як наукової основи формування картини світу

№	Поняття	Трактування
1	Індетермінізм [15]	in — приставка, що означає заперечення, і детермінізм), філософське учення і методологічна позиція, які заперечують або об'єктивність причинного зв'язку (онтологічний І.), або пізнавальну цінність причинного пояснення в науці (методологічний І.). І. трактує волю як автономну силу, стверджує, що принципи причинності не застосовні до пояснення людського вибору і поведінки, звинувачує прибічники детермінізму у фаталізмі
2	Причинність [16]	Причинність — один з видів зв'язків речей і явищ є зв'язок «генетичний», тобто він визначає саме факт породження якогось явища, процесу. Коли говорять про причинність, використовують категорії «причина і наслідок», «причинно-наслідковий зв'язок», «причинні ланцюжки», «причинні комплекси» і ряд інших.
3	Каузальність [17]	Термін тотожний причинності. Можна визначити дві характеристики: 1) форма зв'язку явищ і процесів, коли існування кожного з них обумовлене (спричинене) іншим; 2) принцип пізнання і пояснення, згідно з яким усі явища і процеси розглядаються як сполучені причинно-наслідковими зв'язками https://vue.gov.ua
4	Випадковість [18]	Філософська категорія для позначення тих феноменів дійсності (подій, процесів, об'єктів, властивостей), які суб'єкт сприймає (оцінює, інтерпретує) як буття, що має (мало) місце, але якого могло і не бути, тобто воно не є необхідністю.
5	Телеологія [19]	Філософський погляд, згідно з яким доцільність є принципом існування явищ і процесів у природі, а також з'ясування сутності й перебігу явищ і процесів у природі; іноді вживається поняття-замінник фіналізм.
6	Компабілізм (сумісність) [20]	Це віра в те, що вільна воля та детермінізм взаємопов'язані, і що можна вірити в обидва, не будучи логічно суперечливими. Компабілісти вважають, що свобода може бути присутня або відсутня в ситуаціях з причин, які не мають нічого спільного з метафізикою. Вони кажуть, що причинно-наслідковий детермінізм не виключає істинності можливих майбутніх результатів.
7	Номологічний детермінізм [21]	Номологічний детермінізм, загалом синонім фізичний детермінізм (його протилежне буття фізичний індетермінізм), найпоширенішою формою причинно-наслідкового детермінізму, є уявлення про те, що минуле і сьогодення повністю і обов'язково диктують майбутнє за жорсткими природними законами, що кожне явище неминуче виникає внаслідок попередніх подій.
8	Фаталізм [22]	Фаталізм - це ідея того, що все судилося статися, так що люди не можуть контролювати своє майбутнє. Доля має повну владу.
9	Ізоформізм [23]	Властивість, що виражає однаковість будови якихось сукупностей елементів, незалежна від природи цих елементів

начають долі героїв заздалегідь, наприклад це відноситься до модерністів, письменників романтичного жанру, письменників, що використовують елементи фатуму в своїх літературних працях. Також дослідник наголошує на тому, що найменше були схильні до використання принципів детермінізму літератори, що впроваджували принципи реалізму — наприклад — соціалістичного реалізму та письменники епохи Ренесансу. Письменники цих напрямів в своїй творчості доводили, що об'єктивні процеси та людська поведінка, воля людини є рівнозначними факторами, що формують наше буття. Вони не відкидали вплив таких факторів як інтуїція, досвід, осяяння і тлумачили їх як результат творчої діяльності людини [14].

Практично синонімом детермінізму є категорія причинності. Визначення цієї категорії подано в таблиці 1. Основними характеристиками причинності та виникнення причинно-наслідкових зв'язків є наступні:

1. Причина може породжувати наслідки. Сама по собі причина не створює наслідки. Для створення наслідків потрібні стимули і дії.

2. Істотною ознакою причинно-наслідкових зв'язків є відповідність та послідовність причини та наслідку у часовому вимірі. Не дивлячись на величину часового інтервалу, причина повинна завжди передувати наслідку.

3. В практиці державотворення та аналізу соціальних процесів необхідно визначити, що наслідок не може одночасно бути і причиною. Якщо є явища, які ідентифікуються як наслідки, то можна однозначно ідентифікувати причину.

4. Одна й та ж причина під впливом визначених дій і в однакових умовах може створювати тільки тотожний наслідок. Якщо наслідки від однієї причини різні, то або відсутній зв'язок між причиною та наслідком, або відбувався різний вплив під час дії.

5. Причина і наслідок не можуть бути тотожними. Наслідок є еволюційною формою перетворення причини в результаті дії та перетворення об'єкта. Якщо в системі державного управління присутня корупція, то це не означає, що заздалегідь було створено умови для її поширення. Можливо особи, що причетні до корупційних дій тривалий час підбирали кадри, створювали схеми, працювали із фінансовими установами з метою поступової підготовки ґрунту для створення відповідного середовища.

З метою повного розкриття сутності детермінізму необхідно зупинитися на окремих методологічних моментах, що його уточнюють та доповнюють. В таблиці 1. представлено категорії, терміни, що уточнюють, більш змістовно розкривають сутність теорії детермінізму.

В таблиці ми можемо побачити, що категорія "індетермінізм" є повністю протилежною за змістом категорії "детермінізм". С часів античної філософії детермінізм та індетермінізм визначалися як протилежні філософські погляди на буття та всесвіт. Індетермінізм визначає волю, ідеї, творчий потенціал, можливості як такий же інструмент управління світом як причинно-наслідкові зв'язки.

Протилежним поняттям детермінізму за філософським змістом є поняття "випадковість". Під випадковістю розуміють явище, або речі, які виникають завдяки непередбачуваному збігу обставин, унікальному симбіозу декількох явищ, появі нових варіантів розвитку подій. В сучасній науці процеси випадковості отримали великий розвиток починаючи з XVI сторіччя в економічній сфері, зокрема страховій діяльності, торгівлі, комерційній діяльності, фінансах та бізнесі. Можна визначити вплив випадковості в окремих практиках науки про державне управління. В цих сферах випадковість безпосередньо впливає на буття людини і має вже доволі розвинутий математичний апарат, який описує її сутність та складові та надає рекомендації щодо усунення її негативних наслідків. В цій сфері провідними науками є теорія ймовірності, теорія ігор, статистика та ін. Розвиток природничих наук також призвів до підвищення уваги до феномену випадковості. Зокрема, випадковість є складовою дослідження в таких науках як квантова фізика(релятивістські ефекти), інформатика (нейронні мережі та штучний інтелект), термодинаміки (неврівноваженість), генетика (теорія спадковості), тощо.

Основна ідея, яка лежить в основі філософського поняття детермінізму, полягає в тому, що, враховуючи те, як йдуть справи зараз, існує лише один можливий шлях розвитку майбутнього. Відповідно, індетермінізм (який ми ототожнюємо із запереченням детермінізму) базується на тому, що існує більше ніж один можливий шлях для майбутнього, враховуючи те, які обставини та умови існують на теперішній час. Ця головна ідея відразу піддається розгалуженому представленню індетермінізму. Графічно індетермінізм можна зобразити як деревоподібну структуру можливих історій, які накладаються на теперішнє і розгалужуються в майбутнє. Ця ідея розгалужених історій була ретельно розроблена в логіці напруженості, що також призвело до плідного застосування в інших галузях, таких як теорія агенції. У розгалуженому підході альтернативні майбутні можливості представлені моделями, які є "модально густими", тобто містять більше однієї історії, що розгалужується. Ця функція є центральною у визначенні детермінізму в наукових дослідженнях.

Номологічний державний детермінізм щодо окремої теорії може бути викладений принаймні двома різними способами. Перший вимагає філософської концепції законів природи та уявлення про можливий світ, який задовольняє (або керує) такими законами. Менш метафізично, за вихідні точки можна взяти концепції теорії та моделей теорії, а не закони природи та можливі світи. Аналіз наукових теорій на основі детермінізму використовує саме ці два концептуальні компоненти.

Інший спосіб сформулювати номологічний детермінізм на прикладі наукових теорій математичного

напрямку починається зі спостереження, що математичне представлення теорії зазвичай забезпечує всі ресурси, необхідні для оцінки теорії детермінізму: визначальні диференціальні рівняння теорії беруть на себе роль законів природи, а розв'язки цих рівнянь залишаються незмінними для фізично можливих світів. Якщо припустити, що різні рішення визначальних рівнянь теорії представляють різні фізично можливі світи, то детермінізм зводиться до існування унікального рішення для кожного відповідного початкового значення.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що сучасна ортодоксальність у розгляді питання детермінізму має такі чотири ознаки:

1. Теорія представлена класом її реалізацій ("моделей") — можливих сумарних часових ходів еволюції системи, до якої застосовується теорія. Варіанти реалізацій модально різні: одна реалізація не містить різних можливостей. Таким чином, такі можливості (існування яких передбачає індетермінізм) мають бути представлені через відносини між реалізаціями.

2. Питання про те, чи є теорія детермінованою чи ні, розуміється як питання про структуру її реалізацій, яка має бути викладена в термінах проходження процесів та дій; детермінізм означає, що згода двох реалізацій одночасно передбачає згоду в усі наступні часи.

3. Поняття "погодження одночасно" є ключовим і викликає ускладнення. Мається на увазі, що узгодження стосується фізичних станів системи, але клас реалізацій містить математичні об'єкти, які можуть мати надлишкову структуру, наприклад, через свободу вимірювання.

4. Передбачається, що практична оцінка детермінізму або індетермінізму даної теорії здебільшого залежить від поведінки визначальних умов цієї теорії: стверджується, що існує сильний зв'язок між детермінізмом у сенсі відображення і правильною постановкою початкової проблеми, якщо закони розглянутої теорії сформульовані логічно і алгоритмічно[24].

Однією з наукових задач в контексті використання детермінізму як інструменту сучасних наукових досліджень є формальна розробка основної ідеї детермінізму, згідно з якою детермінована система не має альтернативного розвитку в майбутньому, і застосування цієї ідеї до наукових теорій в різних галузях знань. Ця структура базується на теоріях розгалуження, які добре відомі в логіці. Новизна підходів, що пропонуються полягає в тому, що доведено необхідність побудови розгалужені моделі для наукових теорій. Характерною особливістю розгалужених моделей є їхня модальна товщина. Єдина модель такого роду має ресурси для представлення альтернативних можливих еволюцій системи. Технічно кажучи, модель розгалуження може містити більше однієї історії (максимальний ланцюжок), у цьому випадку ми називаємо її "індетерміністською". Якщо ланцюжок один, то модель — "детермінована". Ми говоримо, що теорія є індетерміністською, якщо вона має принаймні одну точну індетерміновану модель. В іншому випадку теорія є детермінованою.

Щоб систематизувати існуючі напрацювання науковців щодо застосування детермінізму в наукових дослідженнях необхідно виділити три стилі мислення про детермінізм:

1. Перший тип характеризує детермінізм у термінах розв'язків визначальних рівнянь теорії; Цей тип діє в термінах відображень між лінійними часовими реалізаціями, які допускає теорія;

2. Другий тип використовує концепцію альтернативних можливих майбутніх продовжень.

3. Третій тип базується на домінантному підході до детермінізму в сучасній філософії науки [24].

Іншим важливим питанням є звернення наукової методології до поняття ізоморфізму. Це поняття використовується досить вільно, оскільки моделі теорії не зобов'язані бути моделями в логічному сенсі. Дві додаткові важливі проблеми, які виникають подібним чином для інших підходів, це ідентифікація часу в різних реалізаціях і можлива різниця між математичним і фізичним станами системи. Ці розбіжності є наслідком різної ролі, яку відіграють ізоморфізми в концепції детермінізму, і ці різні ролі вирішують суть суперечки між різними елементами системи. Наприклад, прийняття Указів Президента в окремих сферах державного регулювання під час відсутності Законів, що регулюють цю сферу є ізоформізмом. Неформально кажучи, чи є система детермінованою чи ні, залежить від того, чи є у неї можливий розвиток, якому існує справжня альтернатива. Наприклад, множинні зміни від спільних початкових умов є справжніми альтернативами, але множинні зміни, створені за допомогою свободи вимірювання або свободи вибору координат, не є справжніми альтернативами. В науці про державне управління, як приклад, можна навести практику прийняття нормативних актів. В тому випадку, якщо ситуація в державі потребує прийняття законодавчих актів, а приймаються Постанови та Інструкції, можна стверджувати, що створюється не справжня альтернатива і система буде потребувати повернення до попереднього стану. Відповідно, будь-який якісний аналіз детермінізму вимагає способу поділу набору реалізацій на підмножини "дійсно альтернативних" реалізацій.

ВИСНОВКИ

Теоретичні напрацювання науковців, що досліджують процеси державного управління в соціальній сфері та медицині, вчених-філософів зробили можливим провести широке дослідження соціальних детермінант державного управління охороною здоров'я на основі методології детермінізму. В дослідженні зроблено спробу провести теоретико-методологічний аналіз детермінізму як методології дослідження процесів державного управління охороною здоров'я, винайти шляхи теоретичного дослідження державного управління охороною здоров'я і його окремих детермінант на основі виявлення певних закономірностей, охарактеризувати державне регулювання різних сфер державного управління на основі імплементації прикладів державного управління як елементів детермінованої системи.

Література:

1. Баб'як О. В. Теоретико-прикладні аспекти вдосконалення системи державного управління профілактикою та реабілітацією : монографія. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2023. 332 с.

2. Безтелесна Л. І., Пивоварчук Л.В. Інституційне забезпечення реалізації соціальних гарантій держави : монографія. Київ : Кондор-Видавництво, 2017. 196 с.

3. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

4. Вовк С.М. Системні трансформації охорони здоров'я : монографія ; Донецький державний університет управління, МОН України. Кривий Ріг : вид. Р.А. Козлов. 2017. 315 с.

5. Драган І.В., Дацій Н.В., Драган І.О. Вплив фінансового механізму державного регулювання на розвиток галузі охорони здоров'я в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 22. С. 179—184.

6. Джинджоян В.В. Базисні детермінанти розвитку туристичних підприємств на основі їх соціальної діяльності : монографія. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. 248 с.

7. Сазонець І.Л., Зима І.Я. Соціальні інститути в трансформації державної системи управління охороною здоров'я. Рівне. Волинські обереги, 2018, 168 с.

8. Державне управління охороною здоров'я України / Лазоришинець В.В., та ін.; за ред. В.В. Лазоришинця. Київ., 2014. 312 с.

9. Співак М. В. Державна політика здоров'язбереження: світовий досвід і Україна: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Видавництво "Логос", 2016. 536 с.

10. Ханіна О.І. Сутність та методологічні функції науки державного управління охороною здоров'я. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 22. С. 197—202.

11. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. — Київ : Абрис, 2002. — 742 с.

12. Олейников, С. (2021). Природно-правовий детермінізм обмежений влади. URL: <https://doi.org/10.36074/mcnd-23.04.2021.law-gov.01>. (дата звернення 12.09.2023 р.).

13. Енциклопедія сучасної України. Детермінізм. URL: https://web.archive.org/web/20160421224152/http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26331. (дата звернення: 12.09.2023 р.).

14. Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія у двох томах. Київ. Видавничий центр "Академія". 2007, с. 272.

15. Індетермінізм. URL: <http://vslova.com.ua/word/%D0%92C-40485u>. (дата звернення 12.09.2023 р.).

16. Причинність. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (дата звернення 12.09.2023 р.).

17. Велика Українська Енциклопедія. Каузальність. URL: <https://vue.gov.ua>. (дата звернення 12.09.2023 р.).

18. Енциклопедія сучасної України. Випадковість. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=34111. (дата звернення 2.09.2023 р.).

19. Словопедія. Телеологія. URL: <http://slovope-dia.org.ua/29/53410/21808.html>. (дата звернення 12.09.2023 р.).

20. Компатілізм (сумісність). URL: <https://hmn-wiki.uk/Compatibilism>. (дата звернення 12.09.2023 р.).

21. Номологічний детермінізм. URL: https://ewikiuk.top/wiki/determinism#Nomological_determinism. (дата звернення 12.09.2023 р.).

22. Фаталізм. Енциклопедія. URL: <https://ewikiuk.top/wiki/determinism#Fatalism>. (дата звернення 12.09.2023 р.).

23. Семенишина С.В. Теорія інституційного ізоморфізму та її прояв в реформуванні національної системи бухгалтерського обліку. URL: <https://magazine-faaf.org.ua/teoriya-instituciynogo-izomorfizmu-ta-ii-proyav-v-reformuvanni-nacionalnoi-sistemi-buhgalterskogo-obliku.html>. (дата звернення 12.09.2023 р.).

24. Thomas Muller and Tomasz Placek. Defining Determinism. Brit. J. Phil. Sci. 2018. № 69, pp. 215—252.

References:

1. Bab'iak, O.V. (2023), Teoretyko-prykladni aspekty vdoskonalennia systemy derzhavnoho upravlinnia profilaktykoiu ta reabilitatsiieiu [Theoretical and applied aspects of improving the system of state management of prevention and rehabilitation], Klasychnyy pryvatnyy universytet, Zaporizhzhia, Ukraine.

2. Beztesna, L.I. and Pyvovarchuk, L.V. (2017), Instytutysijne zabezpechennia realizatsii sotsial'nykh harantij derzhavy [Institutional support for the implementation of state social guarantees], Kondor, Kyiv, Ukraine.

3. Bojchuk, Yu.D. (2017), Zahal'na teoriia zdorov'ia ta zdorov'iazberezhennia [General theory of health and health care], Vyd. Rozhko S.H., Kharkiv, Ukraine.

4. Vovk, S.M. (2017), Systemni transformatsii okhorony zdorov'ia [Systemic transformations of health care], Donets'kyj derzhavnyy universytet upravlinnia, MON Ukrainy, Kryvyj Rih, Ukraine.

5. Drahan, I.V. Datsij, N.V. and Drahan, I.O. (2023), "The influence of the financial mechanism of state regulation on the level of health care development in Ukraine", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 22, pp. 179—184.

6. Dzhyndzhorian, V.V. (2020), Bazysni determinanty rozvytku turystychnykh pidpryemstv na osnovi ikh sotsial'noi diial'nosti [Basic determinants of the development of tourist enterprises based on their social activities], Klasychnyy pryvatnyy universytet, Zaporizhzhia, Ukraine.

7. Sazonets', I.L. and Zyma, I.Ya. (2018), Sotsial'ni instytuty v transformatsii derzhavnoi systemy upravlinnia okhoronoiu zdorov'ia [Social institutions in the transformation of the state health care management system], Volyn. oberehy, Rivne, Ukraine.

8. Lazoryshynets', V.V. (2014), Derzhavne upravlinnia okhoronoiu zdorov'ia Ukrainy [State Health Care Administration of Ukraine], Kyiv, Ukraine.

9. Spivak, M.V. (2016), Derzhavna polityka zdorov'iazberezhennia: svitovyy dosvid i Ukraina [State health care policy: world experience and Ukraine], In-t derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho NAN Ukrainy; Vydavnytstvo "Lohos", Kyiv, Ukraine.

10. Khanina, O.I. (2023), "Essence and methodological functions of the science of state health care management", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 22, pp. 197—202.

11. Shynkaruk, V.I. (2002), Filosofs'kyj entsyklopedychnyy slovnyk: entsyklopedyia [Philosophical encyclopedic dictionary: encyclopedia], NAN Ukrainy, In-t filosofii im. H.S. Skovorody. Abrys, Kyiv, Ukraine.

12. Olejnykov, S. (2021), "Natural-law determinism of power limitations", available at: <https://doi.org/10.36074/mcnd-23.04.2021.law-gov.01> (Accessed 12.09.2023).

13. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy (2023), "Determinism", available at: https://web.archive.org/web/20160421224152/http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26331 (data zvernennia: 12.09.2023).

14. Kovaliv, Yu.I. (2007), Literaturoznavcha entsyklopediia u dvokh tomakh [Literary encyclopedia in two volumes], Akademiia, Kyiv, Ukraine.

15. Vseslova (2023), "Indeterminism", available at: <http://vseslova.com.ua/word/%D0%92C-40485u> (Accessed 12.09.2023).

16. wikipedia (2023), "Causality", available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (Accessed 12.09.2023).

17. Velyka Ukrain's'ka Entsyklopediia (2023), "Causality", available at: <https://vue.gov.ua> (Accessed 12.09.2023).

18. Encyclopedia of modern Ukraine (2023), "Randomness", available at: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=34111 (Accessed 2.09.2023).

19. Slovopecta (2023), "Teleology", available at: <http://slovopecta.org.ua/29/53410/21808.html> (Accessed 12.09.2023).

20. hmn.wiki (2023), "Compabilism (compatibility)", available at: <https://hmn.wiki/uk/Compatibilism> (Accessed 12.09.2023).

21. ewikiuk.top (2023), "Nomological determinism", available at: https://ewikiuk.top/wiki/determinism#-Nomological_determinism (Accessed 12.09.2023).

22. ewikiuk.top (2023), "Fatalism", available at: <https://ewikiuk.top/wiki/determinism#Fatalism> (Accessed 12.09.2023).

23. Semenishyna, S.V. (2023), "The theory of institutional isomorphism and its manifestation in the reform of the national accounting system", available at: <https://magazine-faaf.org.ua/teoriya-instituciynogo-izomorfizmu-ta-ii-proyav-v-reformuvanni-nacionalnoi-sistemi-buhgalterskogo-obliku.html> (Accessed 12.09.2023).

24. Muller, T. and Placek, T. (2018), "Defining Determinism", Brit. J. Phil. Sci, vol. 69, pp. 215—252.

Стаття надійшла до редакції 26.12.2023 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663